

BİRDERGi

Sayı:7 / Tarih: 15 Haziran 2026

ADALET - HÜRRİYET - MUSAVVAT - UHUVVET

www.birder.org.tr

BİRDER
AKADEMİ

BİRLİK VE İLERLEME
DÜŞÜNCE DERNEĞİ

BİRDER AKADEMİ

Birder Politika - Tarih - Kültür - Sanat - Bilim e-bülten Yayını / Sayı:7 / Tarih: 15 Haziran 2026

www.birder.org.tr

BİRDERGI

Birlik ve ilerleme Düşünce
Derneği Adına İmtiyaz Sahibi
Müjdat ÖZTÜRK

Genel Yayın Yönetmeni/
Editör
Anıl KARA

Dizi-Grafik-Tasarım
Meltem CAMBUL MERT

Yayın Kurulu

Müjdat ÖZTÜRK
Anıl KARA
Umut Kaan KİLİM
Niyazi ALPAY
Mehmet ÖZTÜRK
Doğan ÖZTÜRK
İlayda AYAZ
Meltem CAMBUL MERT

Görüş ve önerileriniz için
birder@birder.org.tr

Dergimizde yayımlanan makaleler kaynak gösterilmek şartıyla iktibas edilebilir.
Gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez.
Yayımlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

BİRDER

BİRLİK VE İLERLEME DÜŞÜNCE DERNEĞİ

YAYIN ORGANIDIR

BİRDER AKADEMİ

İçindekiler

Genel Başkan'dan **4** Birder'e Dair
Müjdat ÖZTÜRK

Birder Akademi'den **5** Birdergi'ye Dair
Anıl KARA

Siyaset **6** Boş Tencere İktidar Devirir
Salih Burak DEMİRKAYA

Gündem **7** Küçük Bir Dejavu
Fahrettin ACAR

Gündem **9** Mutlak Çaresizlik
Abdullah ATICI

Hukuk **10** Cumhuriyetin İkinci Yüzyılında
Hukuk Devleti: Ergenekon'dan
Günümüze Bir Tamıklık
Taciser ÜLKÜ

Toplum **12** Türkiye'de Kınını Kesen Kılıç:
Siyaset
Kader ERTUĞRUL

Eleştiri **13** Postmodernizme Bir Eleştiri:
Yazının Araklanması Yahut
Yerinde Sayması
Oğuzhan BEDİR

Tarih **15** İstanbul'un Hikâyesi
İsmail Can ÖKTEM

Biyografi **19** Bahâeddin ŞÂKİR
Umut Kaan KİLİM

Teknoloji **21** Kriptoloji: Gizli Yazıdan
Güvenli İletişime
M. Niyazi ALPAY

**BİRLİK VE İLERLEME
DÜŞÜNCE DERNEĞİ**

Genel Başkan'dan; BİRDER'E DAİR

Müjdat ÖZTÜRK
BİRDER Genel Başkanı

Bir düşüncenin sadece siyasi faaliyetlerle iktidar olamayacağı gerçeğinden hareketle Türk Milliyetçiliğinin Sivil Toplum alanında da varlık gösterebilmesi, fikir ve düşünce üretmesi, projeler geliştirmesi, kültür, sanat ve edebiyat alanında da toplumsallaşması ve milletle buluşması adına BİRDER ortaya çıkmıştır.

Kuruluş motivasyonu Türk Milliyetçiliğinin siyasal alandaki gücüyle orantılı toplumsal etki alanına sahip olamayı düşüncesidir.

Kurucu kadro, Türk Milliyetçilerinin siyasal sahaya sıkıştığını ve Türk Milliyetçiliği düşüncesinin toplumla istenen biçimde buluşamadığını, milliyetçi düşüncenin ürettiği kavramların, fikirlerin daha topluma ulaşmadan kaybolup, buharlaştığı olgusu ile harekete geçmiştir.

Bu düşünceden hareketle BİRDER;

- Türk Dünyasına nasıl hizmet edebiliriz,
- Türk Birliği Ülküsünü nasıl yaşatabiliriz,
- Türk Milliyetçiliğinin tarihsel referanslarından güç alarak
- Geleceği nasıl kurgulayabiliriz sorularına birlikte cevaplar aramış,
- Türk Milliyetçiliğinin yenilenmesi, gelişmesi daha geniş kitlelerle buluşabilmesi için kurulmuştur.

BİRDER' in hedefleri;

- Türk aydınlanmasını gerçekleştirmek;
- Türk varlığının, Türk kimliğinin ve Türk kültürünün korunması, gelişmesi;
- Türk Milletinin dili, dini, tarihi, kültürü hakkında araştırmalar yapılması;
- Türk varlığının ve kültürünün geleceğe taşınması yolunda çalışmalar yapılması;
- Türk Milliyetçiliğinin ideolojik yenilenme sürecine katkı sağlanması;
- Türk Milletinin birlik ve beraberliğini sağlamlaştıracı, sosyal dokuyu artıracak çalışmalar yapılması;
- Türkiye ve Türk Dünyası arasında kültürel sosyal ve iktisadi bütünleşmeye katkı sağlanması;
- Türk Milletinin refahını, güvenliğini güçlendirecek faaliyetlerde bulunulması;
- Türk demokrasisine katkı sağlanması ve demokratik siyasetin yerleşmesi konusunda çalışmalar yapılmasıdır.

BİRDER herhangi bir partiye bağlı olmamakla beraber Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemine inanır, Türk Milletinin menfaatlerini ve çıkarlarını öncelik alır.

BİRDERGİ'YE DAİR

Değerli Okuyucular,

Birlik ve İlerleme Düşünce Derneği olarak, bugüne kadar sizlerle paylaştığımız e-bültenimizi artık **BİRDERGİ** adıyla yayımlamaya devam ediyoruz.

BİRDERGİ, derneğimizin faaliyetlerini, etkinliklerini ve üyelerimizin kaleme aldığı yazıları daha düzenli ve kalıcı bir şekilde sizlere ulaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. İnternet sitemiz üzerinden yayımlanan bu çalışma, zaman içinde gelişerek daha kapsamlı ve nitelikli bir dijital yayın hâline gelmeyi hedeflemektedir.

Bu aşamada **BİRDERGİ**, derneğimizin çalışmalarını duyurmak, düşüncelerimizi paylaşmak ve üyelerimiz arasındaki iletişimi güçlendirmek amacıyla hazırlanmaktadır. İlerleyen dönemlerde içerik çeşitliliğini artırarak daha zengin bir yayın ortaya koymayı amaçlıyoruz.

Bu yayının hazırlanmasına verdikleri destek dolayısıyla Genel Başkanımız Sn. Müjdat Öztürk ve yönetim kurulu üyelerimize teşekkür ederim.

BİRDERGİ'nin, derneğimizin fikir dünyasını ve çalışmalarını daha geniş kitlelere ulaştıran faydalı bir platform olmasını temenni eder, tüm okuyucularımıza saygılarımı sunarım.

Anıl KARA

Genel Yayın Yönetmeni

Editör

BOŞ TENCERE İKTİDAR DEVİRİR

Salih Burak DEMİRKAYA

B“Boş tencere iktidarı devirir” sözü, 1970’li yıllardan beri Türk siyasetinde dile pelesenk olmuş bir metafordur. Genellikle ekonomik kriz ve hayat pahalılığı dönemlerinde öne çıkmış, zamanla modern metaforlarla mutfaktaki yangın gibi bir simge hâline gelmiştir. Bu çalışma, sözün tarihsel kökenini, 2001 ekonomik krizindeki rolünü ve günümüzdeki geçerliliğini ele alarak, ekonomik krizler ile toplumsal tepkiler arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir.

2001 yılı Türkiye’si, IMF destekli bir ekonomi, GSYH’nın yaklaşık %70’ine ulaşan kamu borcu ve batık bankalar ile karakterize edilmiştir. Koalisyon hükümetleri ve yüksek enflasyon, vatandaşın ekonomik güvensizliğini artırmıştır. Başbakan Ecevit ile Cumhurbaşkanı Sezer arasındaki anayasa kitapçığı tartışmaları, siyasi belirsizliği derinleştirmiştir. Bu ortam, “tencere tepkisi” olarak simgeleşen toplumsal öfkenin doğmasına zemin hazırlamıştır.

Sermaye grupları açısından bakıldığında, İstanbul merkezli TÜSİAD, iktidarlar üzerinde baskı kuran etkin aktörlerden biriydi. Medya gücü büyük ölçüde Doğan Grubu’nun elindeydi, Anadolu merkezli sermaye gruplarının görünürlüğü ise sınırlıydı. Bu durum, ekonomik ve siyasi değişim ihtiyacını ortaya koymuş ve AK Parti’nin sahneye çıkışıyla birlikte halkın umut duygusunu artırmıştır.

“Boş tencere” metaforu, yalnızca ekonomik bir tepkiyi değil, sosyolojik bir durumu da temsil eder. 2001’de şehir merkezinde yaşayan makbul vatandaşın tedirginliği ile banliyolarda yaşayan geniş halk kitlelerinin beklentileri arasında belirgin farklar vardı. AK Parti, özellikle görünmeyen ve geniş halk kesimlerinin sesi olarak medyada görünür hâle geldi.

Günümüzde ise medya üzerindeki sermaye kontrolü ve dijital çağ, tencere etkisinin sınırlı kalmasına yol açmıştır. Ekonomik krizler yalnızca muhalif kanallarda vurgulanmakta, iktidara yakın medya ise krizlerin geçici olduğunu hissettirmeye çalışmaktadır. Bu durum, toplumsal tepkilerin tarihsel bağlamdan farklı olarak şekillendiğini göstermektedir.

2001 sonrası dönemde, ekonomik iyileşme ve yeni sermaye gruplarının ortaya çıkışı, Türkiye’nin ekonomik ve siyasal dengelerini değiştirmiştir. MÜSİAD ve TÜSKON gibi oluşumlar, pastadaki paylarını almak üzere sahneye çıkmıştır. Bu bağlamda, “her iktidar kendi burjuvasını yaratır” sözünün pratiğe yansımaları görülmektedir.

Bugün ise “tencere iktidarı devirir” sözünün geçmişteki etkisi yoktur. Medyada iktidarla tartışmaya cesaret edebilecek sermaye grubu bulunmamaktadır. TÜSİAD eski gücünden uzak kalmış, cesaret eden birkaç kişi ise adliye koridorlarında kelepçelerle fotoğraf vermektedir. Burada derdimiz sermayenin iktidar üstünde geçmiş yıllardaki gibi tahakküm kurmasını dilemek değildir; karşılaştığımız dönemler arasındaki yapısal farkları göz önüne sermektir. Ne sivil, ne askeri ne de sermayenin vesayetinin olmadığı, Türk milletinin refah içinde yaşadığı, her şeyden önemlisi geleceğe huzurla baktığı bir Türkiye istenmektedir.

O zaman yeni şeyler söylemek lazım cancağızım. Ne vatandaşın sosyolojik talepleri geçmiş senelerde olduğu gibi dinî saiklerdedir ne de sermaye gruplarının çabası iktidarı değiştirmek gibi bir amaç içermektedir; yalnızca kendi varlıklarını sürdürmeye yöneliktir.

Yeni kurulan partiler etrafında sermaye gruplarının yer almaması bundandır ya da yeni siyasi yüzlerin henüz belediyeçilik aşamasında kendi burjuva sınıflarını oluşturma istekleri. Sermaye geçtiğimiz yıllarda transfer edilmiş ve ürkek hâle getirilmiş saflarını belli etmeleri istenmiştir. Daha önce iktidar değiştiren sermaye, şimdi statüko devam etsin çabasıdadır. İktidar değişimlerinin Türkiye’de sadece ekonomik krizler veya ani toplumsal öfke ile açıklanamayacağı açıktır.

Günümüz Türkiye’sinde yeni söylemler, yeni politikalar ve iletişim stratejileri iktidar değişiminde belirleyici olacaktır. Önceki yazılarımızda belirttiğimiz gibi ülkede artık geniş ailelerden çekirdek ailelere geçilmiş ve ailelerin çocuklarına ve kendilerine yönelik talepleri değişmiştir. Geleneksel “çocuk doğsun, Allah rızkını verir” düşüncesi yerini gelecek kaygısına bırakmış, sadece karın tokluğu değil maddi ve manevi tokluk idealleri ön plana çıkmıştır. İktidara talip olacak grubun ailelerde ve gençlerde bu kaygıyı uzun vadeli kıracak, toplumdaki sosyal bozulmayı tamire talip olduğunu açıkça belli eden politikaları belirlemesi gerekiyor. Bu önerme, asgari bir mutluluğun sokaklara hâkim olacağını içermelidir. Yoksa sadece boş tencere siyaseti güdenler kendilerini iktidar tenceresi içinde garnitür olarak görecektir.

KÜÇÜK BİR DEJAVU

Fahrettin ACAR

Bu ay hangi konu üzerine yazmam gerektiği üzerinde uzun uzun düşündüm. Aklımda iki farklı konu vardı. Bunlardan ilki, içinde bulunduğumuz şartlarda neden hâlâ milliyetçi olunması gerektiğiydi. Çünkü zaman zaman her Türk milliyetçisinin, yaşadığı şartların da etkisiyle ideolojik anlamda bir "iman tazelemeye" ihtiyaç duyabileceğini düşünüyorum. Türk milliyetçiliği fikrinin ve sembollerinin bu kadar yoğun kullanıldığı, ancak aynı ölçüde içlerinin boşaltıldığı bir dönemde, dürüst olmak gerekirse bu soru zaman zaman bu satırları yazan kardeşinizin de aklından geçmiyor değil.

Aslında bu ay bu konuyu işlemeyi planlıyordum. Ancak yazıyı temmuz sayısına ertelemeye karar verdim. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi, konunun 24 Temmuz'un yıl dönümüne denk getirilmesinin daha anlamlı ve estetik bir tercih olacağı kanaatiydi. İkincisi ise ülke gündeminin yine konuşulması gereken başka bir başlığı önümüze koymuş olmasıydı. Bu nedenle "Neden Milliyetçi Olmalıyız?" başlıklı yazımı temmuz ayına bırakırken, bu ay farklı bir konu üzerine konuşmak istiyorum. Hangi konu diye soranlar için bu sorunun cevabı:

Mutlak Butlan

Elbette insanın önce haddini bilmesi gerekir. Bu konuda ben de haddimi biliyorum. Bir hukukçu değilim. Hukuk eğitimi almadım; üniversitede gördüğüm temel hukuk dersleri dışında bu alanda herhangi bir uzmanlığım bulunmuyor. Dolayısıyla meseleye hukuki açıdan değerlendirme yapacak yetkinliğe sahip değilim. Ancak mutlak butlan tartışmasının bende geçmişe dönük siyasi bir yarayı, hatta yaradan öte bir travmayı yeniden hatırlattığını söyleyebilirim. Bu travma, tahmin edilmesi zor olmayan şekilde, 2016 kurultay travmasıdır.

İYİ Parti'nin kurulacağı 2017 yılına kadar Türk milliyetçiliğinin tek siyasi merkezi konumunda bulunan MHP, 2015 Kasım seçimlerinde yaşanan başarısızlık ve kaçırılan iktidar fırsatının ardından ciddi bir parti içi hesaplaşma sürecine girmişti. Ancak parti yönetiminin uzlaşmaz tavrı nedeniyle başlayan süreç, herkesin malumu olduğu üzere Gemerek mahkemelerinde son buldu.

Ardından 15 Temmuz ihanet girişimi yaşandı ve MHP resmî olarak pozisyon değiştirerek Türkiye'yi son on yıldır yöneten Cumhur İttifakı'nın kuruluş sürecine dahil oldu. Günümüzde bazı siyasi yorumcular Cumhur İttifakı'nın köklerini bu dönemde aramaktadır.

Bu yorumu bir kenara bıraksak bile değişmeyen gerçek şuydu: İmza veren delegelerin iradesi fiilen işlevsiz hâle getirilmişti. Bütün bunlar yaşanırken ben henüz üniversiteyi yeni kazanmış, 19 yaşında bir gençtim. Sürecin doğrudan içinde değilim ancak yakından takip edenlerden biriydim.

2016 yılında açılan o yoldan, 2017 referandumunda yaşanan mühürsüz oy tartışmaları başta olmak üzere birçok farklı kriz doğdu. Hafızası diri olanlar o günleri zaten hatırlayacaktır. Hatırlamayanlar ise kısa bir internet araştırmasıyla dönemin tartışmalarına ulaşabilirler.

O yılların en meşhur ifadelerinden biri, Devlet Bahçeli'nin sözleriyle, "*hukuki durumu fiili duruma uydurmak*"tı. Bugün geriye dönüp baktığımda, o sözle açılan yolun ulaştığı son duraklardan birinin mutlak butlan tartışması olduğunu düşünüyorum.

Burada dikkat çekmeye çalıştığım nokta CHP'ye duyulan bir yakınlık değildir. Mesele, siyasi rekabetin ve temsil iradesinin hangi mekanizmalar aracılığıyla şekilleneceği sorusudur. Çünkü bugün bir parti açısından ortaya çıkan yöntemlerin yarın başka siyasi hareketler için de kullanılmayacağını garanti bulmamaktadır.

Böylece Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir siyasi partinin kurultay kazanmış ve iki yıl boyunca görev yapmış genel başkanı mahkeme kararıyla görevden uzaklaştırılmış oldu. Buna rağmen milletvekillerinin önemli bir bölümünün Özgür Özel'in yanında pozisyon alması da ayrıca dikkat çekicidir. Çünkü bu milletvekili listeleri hazırlanırken yıl 2023'tü ve partinin genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'ydu. Başka bir ifadeyle, Kılıçdaroğlu'nun milletvekili yaptığı birçok isim bugün Kılıçdaroğlu'nun yanında durmayı tercih etmemiştir. Kısacası, 2016 kurultayıyla başlayan süreç on yıl içerisinde bambaşka bir noktaya evrilmiştir.

Ancak bana göre bugün alınan karar, on yıllık sürecin son kararı değil; yeni bir kırılma noktasıdır. Elbette 2016'dan bugüne yaşanan her gelişmeyi tek bir çizgi üzerinde açıklamak mümkün değildir. Her olayın kendine özgü siyasi ve hukuki dinamikleri vardır. Buna rağmen son on yılda yaşanan birçok tartışmada benzer bir eğilimin ortaya çıktığını düşünüyorum: Fiilen ortaya çıkan durumların zaman içerisinde hukuki ve siyasi meşruiyet zeminiyle uyumlu hâle getirilmeye çalışılması.

Bu nedenle son on yılda yaşanan gelişmelere yalnızca birbirinden bağımsız olaylar olarak değil, ortak bir eğilimin farklı yansımaları olarak da bakmak mümkündür. Özellikle siyasi rekabetin giderek daha fazla yargısal ve kurumsal müdahaleler üzerinden şekillenmesi, bazı siyaset bilimcilerin kullandığı “rekabetçi otoriterlik” kavramını akla getirmektedir.

Siyaset bilimi literatüründe bu tür süreçleri açıklamak için kullanılan çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Bunlardan biri de son yıllarda farklı ülkelerde yaşanan siyasal dönüşümleri açıklamak amacıyla sıkça başvurulan “rekabetçi otoriterlik” kavramıdır. Siyaset bilimci Seyaz’ın da ifade ettiği gibi, bir rejimin demokratik niteliğini belirleyen temel unsur yalnızca seçimlerin yapılması değildir. Muhalefetin kendisini ifade edebilmesi, siyasi aktörlerin eşit şartlarda rekabet edebilmesi ve seçmenin özgür tercihte bulunabilmesi de en az seçimlerin kendisi kadar önemlidir. Seyaz’a göre seçimlere katılım önündeki engellerin artması, medya ve ekonomik imkânların adil olmayan biçimde kullanılması ya da muhalefetin hareket alanının daralması gibi gelişmeler, rejimleri rekabetçi otoriterlik olarak tanımlanan yapılara yaklaştırmaktadır (Seyaz, 2018, s. 194).

Burada kesin bir hüküm vermek gibi bir iddiam yoktur. Türkiye’nin bugün itibarıyla bu kategori içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini söylemek de bu yazının amacı değildir. Ancak son yıllarda yaşanan gelişmelerin, bu kavramın neden daha sık tartışıldığını anlamak açısından dikkat çekici olduğu kanaatindeyim. Bu nedenle bugün yaşananları yalnızca CHP’nin iç meselesi olarak değerlendirmekte zorlanıyorum. Ağır aksak da olsa ilerleyen Öcalan süreci, yeni anayasa tartışmaları ve son yıllarda yaşanan diğer siyasi kırılmalar birlikte düşünüldüğünde Türkiye’nin önümüzdeki dönemde daha büyük tartışmalarla karşı karşıya kalacağını öngörmek bana göre yersiz bir kehanet değildir. Tam da bu nedenle, CHP’ye ve özellikle son on yıldaki savrulmalarına yönelik bütün şüphelerime rağmen, bu kararın karşısında durulması gerektiğini kişisel olarak düşünüyorum. Bu, CHP’ye duyulan bir güvenin sonucu değildir. Aksine, sistemin işleyişine dair duyulan güvensizliğin sonucudur.

Yanlış anlaşılacak adına şunu da açıkça ifade etmek isterim; bu düşünce, CHP ile muhalif milliyetçilerin kayıtsız şartsız bir ittifak kurması gerektiği anlamına gelmez. Hatta seçimin ilk turunda CHP dışında şekillenecek güçlü bir milliyetçi ittifakı uzun zamandır samimiyetle arzuluyorum. Bu konudaki düşüncem de değişmiş değildir. Ancak bugün bu karara şüpheyile yaklaşmamın temel nedeni, yarın milliyetçi bir siyasi aktör sistem üzerinde etkili olacak kadar güç kazandığında benzer yöntemlerle karşılaşmayacağından emin olamamamdır.

Yani ifade edilmek istenen çekince, şahıslardan ya da aktörlerden hatta kurumlardan öte sistemselsel bir çekincedir. Belki de meselenin en önemli tarafı tam olarak budur. Çünkü bugün yaşananları yalnızca CHP’nin sorunu olarak görenler, yarın aynı mekanizmaların başka siyasi hareketler üzerinde de işletilebileceğini gözden kaçırmaktadır. Oysa demokrasilerde asıl mesele sevdiğiniz ya da desteklediğiniz siyasi aktörlerin korunması değil, kuralların herkese eşit uygulanmasıdır.

Burada sorulması gereken soru şudur: Eğer bugün bir siyasi partinin kurultayı yıllar sonra yeniden tartışmaya açılıyorsa, yarın başka bir partinin kongresi, başka bir partinin lideri veya başka bir siyasi hareketin iç işleyişi neden benzer tartışmaların konusu olmasın?

Bu soruya verilen cevap yalnızca CHP’lileri değil, milliyetçileri, muhafazakârları, sosyal demokratları ve hatta siyasetin dışında kalmayı tercih eden vatandaşları da ilgilendirmektedir. Çünkü mesele kişilerden veya partilerden çok, siyasi sistemin öngörülebilirliği meselesidir.

Belki de 2016’dan bugüne kadar zihnimde kalan rahatsızlık hissinin temel nedeni budur. O gün yaşananlar sırasında ortaya konulan gerekçelerle bugün ortaya konulan gerekçeler birbirinin aynısı olmayabilir. Ancak her iki dönemde de seçmen iradesi, delege iradesi ve siyasi meşruiyet tartışmalarının mahkeme salonlarında çözümlenmeye çalışılması dikkat çekicidir. Bu nedenle bugün yaşananlara bakarken CHP sevgisiyle veya CHP karşıtlığıyla hareket etmiyorum. Aksine, on yıl önce yaşananları hatırlayan bir Türk milliyetçisi olarak aynı soruyu yeniden soruyorum: Türkiye’de siyasi rekabet sandıkta mı çözülecektir, yoksa giderek daha fazla yargı kararlarının konusu hâline mi gelecektir? Asıl cevaplanması gereken soru bana göre budur.

Bugün üyesi bulunduğum ve bünyesinde çıkardığı dergide üç aydır sizlerle fikirlerimi paylaştığım “bir-dergi” platformu, umduğumuz gibi Türk milliyetçilerini bir araya getiren ve ortak bir yol haritası oluşturabilen bir yapıya dönüşürse aynı soruların bir gün bizim önümüze de konulmayacağını garantisini kim verebilir? İşte bu satırları biraz da bunun için yazıyorum. Dilerim ki böylece, yıllardır zihnimin bir köşesinde dolaşan 2016 hayaletinin yarattığı o küçük dejavu hissinden kurtulabilirim.

Not: Metinde atıf yapılan eseri okumak isteyenler için künyesini buraya bırakıyorum: Seyaz, A. (2018) *Bir melez rejim örneği olarak rekabetçi otoritaryanizm*, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

MUTLAK ÇARESİZLİK

Abdullah ATICI

Bildiğiniz üzere Cumhuriyet Halk Partisine mutlak butlan kararı uygulandı ve eski genel başkan Kemal Kılıçdaroğlu yeniden genel başkanlık koltuğuna getirildi. Kimilerine göre bu süreç iktidarın yargı eliyle yaptığı bir siyasi manevra, kimilerine göre ise CHP içerisindeki uzun yıllara dayanan iç hesaplaşmaların doğal sonucu... Fakat hangi yorum doğru olursa olsun, CHP yönetiminin yaşanan süreçteki sorumluluğunu görmezden gelmek mümkün değildir.

Bugün CHP'nin yaşadığı kriz yalnızca bir mahkeme kararı ya da bir parti içi iktidar mücadelesi değildir. Bir Türk milliyetçisi açısından mesele çok daha derindir. Asıl sorun, cumhuriyeti kuran partinin yıllardır kendi tarihsel kimliğiyle yaşadığı kopuştur. CHP, Kuvayimilliyе'nin siyasi mirasçısı olmak yerine zaman zaman bu mirasla çelişen tercihlerin savunucusu hâline gelmiştir.

Özgür Özel yönetimi, partiyi uzun yıllar boyunca tartışmalı hâle getiren kadrolarla arasına net bir çizgi çekmek yerine mevcut siyasi hattı sürdürmeyi tercih etti. CHP temsil iddiasında olduğu cumhuriyetin kurucu felsefesine dönüş yapmak, Atatürk'ün milli devlet anlayışını yeniden merkeze almak ve parti içerisinde yıllardır tartışma konusu olan isimlerle hesaplaşmak yerine mevcut düzen korunmaya çalışıldı. Sonuç olarak bugün yaşanan kriz yalnızca kişilerin değil, yıllardır biriken siyasi tercihlerin de sonucudur.

Bir Türk milliyetçisi açısından CHP'nin temel görevi; Türk milletinin birliğini, Cumhuriyet'in kurucu değerlerini ve milli devlet anlayışını savunmaktır. Oysa son yıllarda parti yönetimleri bu konularda toplumun önemli bir bölümünde soru işaretleri oluşturan tercihlerde bulunmuştur. Bu nedenle bugün yaşanan tartışmalar yalnızca bir parti meselesi değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in kurucu partisinin kendi kimliğiyle olan hesaplaşmasıdır.

CHP yıllardır Kuvayı Milliye ruhuna dönmek ve gücünü yalnızca Türk milletinden almak yerine farklı siyasi odakların beklentilerine göre hareket eden bir görüntü vermiştir. Oysa Türk milliyetçileri için siyasetin meşruiyet kaynağı; yabancı başkentlerin, uluslararası kuruluşların veya çeşitli baskı gruplarının onayı değil, doğrudan Türk milletinin iradesidir.

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nı başlatırken gücünü millettен aldı. Cumhuriyet'i kurarken dayanağı Türk milletinin bağımsızlık iradesiydi. Bugün CHP'nin de yeniden güç kazanabilmesi için ihtiyaç duyduğu şey budur. Parti, kurucu değerlerine ve Kuvayimilliyе ruhuna dönmediği sürece yaşadığı krizlerin sona ermesi kolay görünmemektedir.

Türk milliyetçileri açısından CHP'nin bugünkü sorunu yalnızca mutlak butlan değildir. Asıl mesele, yıllardır devam eden kimlik bunalımıdır. Cumhuriyet Halk Partisi yeniden Atatürk'ün çizgisine, milli devlet anlayışına ve Türk milletini esas alan siyaset anlayışına dönmedikçe benzer krizlerle karşılaşmaya devam edecektir.

Türk milletini çaresizlikten kurtaracak olan şey de siyasi partilerin kendi tarihleriyle yüzleşmesi, kim olduklarını yeniden hatırlaması ve milletin çıkarlarını her türlü siyasi hesabın üzerinde tutmasıdır.

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINDA HUKUK DEVLETİ: ERGENEKON'DAN GÜNÜMÜZE BİR TANIKLIK

Taciser ÜLKÜ

Bazı davalar yalnızca mahkeme salonlarında görülmez. Bazı davalar vardır ki yıllar sonra dahi bir ülkenin hukuk anlayışını, demokrasi kültürünü ve toplumsal hafızasını şekillendirmeye devam eder. Ergenekon davaları Türkiye'nin yakın tarihinde tam da böyle bir yere sahiptir.

Otuz beş yılı aşkın meslek hayatım boyunca birçok önemli dosyada görev aldım. Ancak Ergenekon sürecinde şerefli bir Türk komutanının savunmasını üstlenirken hissettiğim sorumluluk, sıradan bir avukatlık faaliyetinin çok ötesindeydi. Çünkü mesele yalnızca bir kişinin özgürlüğü değil, Cumhuriyet'in hukuk devleti ilkesinin geleceğiydi.

Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal ve hukuki atmosferi değerlendirirken hafızalarımızı tazelemek zorundayız. Geçmiş hatırlamadan bugünü anlamak, bugünü anlamadan da geleceği inşa etmek mümkün değildir. Ergenekon davalarının başladığı yıllarda toplumun önemli bir bölümü yaşananları hukuki bir mesele olarak değil, siyasal bir hesaplaşma olarak gördü. Oysa hukuk, hesaplaşma aracı haline geldiği anda hukuk olmaktan çıkar. Hukukun temel amacı intikam değil adalettir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren verilen mücadele de aslında tam olarak budur.

Mustafa Kemal Atatürk, modern Türkiye Cumhuriyeti'ni inşa ederken hukuku devlet hayatının merkezine yerleştirdi. Çünkü biliyordu ki güçlü devlet ancak güçlü kurumlarla ayakta kalabilir. Kurumların gücü ise kişilere değil kurallara bağlı olmalarından gelir. Ergenekon sürecinde yaşanan en büyük kırılma, hukuk devletinin temel prensiplerinin siyasal atmosfer içerisinde geri plana itilmesi idi.

Uzun tutukluluk süreleri, kamuoyunda peşinen oluşturulan kanaatler, savunma makamının sesini duyurmada yaşadığı güçlükler ve medyanın önemli bir bölümünün yargılamalara yaklaşımı bugün hâlâ tartışılmaktadır. O günlerde dile getirdiğimiz kaygılar yalnızca dosyanın taraflarına ilişkin değildi. Asıl endişemiz, hukukun evrensel ilkelerinin aşınmasıydı. Çünkü hukukta açılan her gedik, bir gün mutlaka toplumun tamamını etkiler. Nitekim bugün yaşadığımız tartışmalar da bu gerçeği göstermektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi etrafında yürüyen siyasal ve hukuki tartışmalar, muhalefet partilerine yönelik süreçler ve demokratikleşme konusundaki endişeler bize geçmişten tanıdık gelen soruları yeniden sordurmaktadır: *Yargı ne kadar bağımsızdır? Savunma hakkı ne kadar güvence altındadır? Masumiyet karinesi ne ölçüde korunmaktadır? Toplum hukuki süreçlere ilke temelinde mi, yoksa siyasal aidiyet temelinde mi yaklaşmaktadır?* Bu soruların cevabı yalnızca bugünü değil, Türkiye'nin geleceğini de belirleyecektir.

Demokrasi yalnızca seçimlerden ibaret değildir. Demokrasi; kuvvetler ayrılığı, bağımsız yargı, özgür basın ve temel hakların güvence altında olmasıyla anlam kazanır. Eğer bu sütunlardan biri zayıflarsa, demokratik yapı da sarsılır. Türkiye'nin son yirmi yılına baktığımızda farklı siyasal aktörlerin benzer hukuk tartışmalarının merkezinde yer aldığını görüyoruz. Bu durum bize önemli bir ders vermektedir: Hukuk, kişiler için değil ilkeler için savunulmalıdır. Bir hukukçu olarak yıllardır savunduğum temel düşünce budur.

Eğer hukuku yalnızca kendi siyasi görüşümüze yakın olanlar için istersek, aslında hukuku değil ayrıcalığı savunmuş oluruz. Oysa Cumhuriyet'in özü eşit yurttaşlıktır. Hukuk önünde eşitlik ise Cumhuriyet'in en büyük güvencesidir. Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında karşı karşıya olduğumuz temel mesele de budur. Kurumlara mı güveneceğiz, yoksa kişilere mi? Hukuku mu üstün tutacağız, yoksa siyasi tercihleri mi? Bu soruların cevabı Türkiye'nin demokratik geleceğini belirleyecektir.

Geçmişte yaşananları yalnızca tarih kitaplarının konusu olarak görmek büyük bir hata olur. Çünkü tarih, ders alınmadığında kendisini farklı biçimlerde tekrar eder. Ergenekon sürecinde yaşanan tartışmaların bugün hâlâ güncelliğini korumasının nedeni budur. Cumhuriyet, yalnızca geçmişten devraldığımız bir miras değildir. Aynı zamanda gelecek nesillere bırakacağımız bir emanettir. Bu emaneti korumanın yolu ise hukuk devletini her koşulda savunmaktan geçmektedir. Bugün ihtiyaç duyduğumuz şey daha fazla kutuplaşma değil; daha fazla hukuk bilincidir. Daha fazla slogan değil; daha fazla adalet talebidir. Daha fazla öfke değil; daha fazla demokratik olgunluktur. Çünkü adalet yalnızca mahkeme salonlarında dağıtılan bir kavram değildir. Adalet aynı zamanda bir toplumun vicdanıdır ve vicdan sustuğunda, hukuk da yalnızlaşır.

Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında önümüzde duran en önemli görev, hukuku yeniden ortak payda haline getirmektir. Çünkü hukuk devletinin kaybedeni olmaz; kazananı ise bütün millet olur. Meslek hayatımın bana öğrettiği en önemli gerçek budur. Dünün sessizliği, yarının pişmanlığı olabilir. Ancak geçmişten ders çıkarabilen toplumlar için gelecek her zaman yeniden kurulabilir. Saygılarımla...

TÜRKİYE'DE KININI KESEN KILIÇ: SİYASET

Son yıllarda siyaset giderek daha fazla kimlikler üzerinden okunur hale geldi. İnsanların ne düşündüğünden çok, "kim olduğu" tartışılır oldu. Bu durum ilk bakışta temsil çeşitliliği gibi görünse de, uzun vadede toplumsal ayrışmayı derinleştirme riski taşıyor.

Kimlik siyaseti dediğimiz şey, bireylerin siyasi tercihlerini etnik, dini, kültürel ya da yaşam tarzı aidiyetleri üzerinden yapmasıdır. Bu, demokratik sistemlerde tamamen yabancı bir durum değildir. Ancak sorun, kimliğin siyasal tartışmanın merkezine yerleşmesiyle başlar. Çünkü siyaset fikir alanından çıkıp "biz ve onlar" ayırımına sıkıştığında, toplumun ortak dili zayıflar. Bir noktadan sonra farklılıklar zenginlik olmaktan çıkar, mesafe üretmeye başlar. İnsanlar aynı ülkede yaşasa bile birbirini "farklı düşünen vatandaş" olarak değil, "karşı taraf" olarak görmeye başlayabilir. Bu da sadece siyaseti değil, gündelik hayatı da etkiler; güven duygusu azalır, sosyal ilişkiler sertleşir.

Sosyal medya bu süreci daha da hızlandırır. Herkes kendi düşüncesine yakın içeriklerle çevrilir, farklı görüşler ise ya görünmez hale gelir ya da tehdit gibi algılanır. Ortak zemin giderek daralır. Tam da bu noktada Türkiye'nin tarihsel tecrübesi önemli bir hatırlatma yapar. Cumhuriyet, farklı kimliklerin bir arada yaşayabileceği ortak bir yurttaşlık zemini kurma iddiası üzerine inşa edilmiştir.

Kader ERTUĞRUL

Mustafa Kemal Atatürk'ün ortaya koyduğu en temel yaklaşım, ayrıştırıcı kimlikler yerine ortak vatandaşlık bilincini güçlendirmek olmuştur. Bu fikir, farklılıkları yok saymak değil; onları aynı siyasi çatı altında eşit yurttaşlık temelinde bir arada tutma hedefidir.

Bugün yaşanan tartışmalara bu açıdan bakıldığında, mesele sadece siyasi görüş farklılığı değildir. Asıl mesele, ortak yaşam iradesinin zayıflayıp zayıflamadığıdır. Eğer siyaset tamamen kimlikler üzerinden yürürse, Cumhuriyet'in en kritik dayanaklarından biri olan "ortak yurttaşlık zemini" de aşınmaya başlar. Oysa güçlü bir toplum, herkesin aynı düşündüğü bir toplum değildir. Güçlü toplum, farklılıkların birbirini tehdit olarak görmeden aynı çatı altında yaşayabildiği toplumdur. Cumhuriyet fikrinin özü de tam olarak budur: Farklılıkları ortadan kaldırmak değil, onları ortak bir hukuk ve vatandaşlık bilinci içinde birleştirmek.

Bugün belki de en önemli ihtiyaç, bu ortak zemini yeniden hatırlamaktır. Çünkü "biz ve onlar" dili güçlendikçe, "biz" duygusu da zayıflar. Ve bir toplum, en çok ortak "biz" duygusunu kaybettiğinde yorulur.

POSTMODERNİZME BİR ELEŞTİRİ: YAZININ ARAKLANMASI YAHUT YERİNDE SAYMASI

Oğuzhan BEDİR

*Esrârını Mesnevî'den aldım
Çaldımsa da mîrî malı çaldım
Şeyh Gâlip*

Sanat; insanlıktan bu yana ilkel ya da çağdaş biçimleriyle varlığını sürdüren, insanlığın duygu ve düşüncelerine hayat veren bir olgudur. Mağaralardaki figürlerden bugünkü hâline farklı araçlarla süregelmiştir. İnsanlığın sonu gelene dek de varlığını sürdürecektir. Çünkü insanoğlu bilinmek, anlatmak, paylaşmak ister; bunları yaparken estetik, yenilik arayışında olur. Bazen arayışına fırçalar, boyalar, ezgiler rehber olur; bazen sesler, heceler ve sözcükler... Çağlar boyunca en köklü ve dikkat çekici sanat dallarından biri de edebiyat olmuştur. Kendine özgüdür ve özverili bir işçilik ister. Bir müzisyenin yalnızlığına melodiler şifa olur, o melodiler farklı çalgı aletleriyle bir biçim kazanır. Bir ressamın mutluluğuna renklerle tanık olunur, o canlı renkler farklı çizim yöntemleri ve fırça darbeleriyle bir biçim kazanır. Bir yazar ise hüznüne harflerle ahenk ve renk verir, farklı yazım yöntemleriyle hüznün bir biçim kazanır. Sanat ve edebiyat ilişkisi özelinde bu biçimlere kısaca göz atmakta fayda vardır.

Nasıl sanat insanlıktan bu yana var olduysa sanatın kimliği, yöntemi, amacı üzerinde düşünceler de aynı doğrultuda süregelmiştir. Yansıtma kuramı üzerinden ilerlemek söz konusu ilişkinin tarihsel yolculuğu sırasında bizi istemediğimiz yollara sapmaktan kurtaracaktır. Platon'a göre sanat ideal gerçekliğin kopyasının kopyasıdır. Uzak dereceden bir yansıtma olduğu için sanatsal üretim son derece gereksizdir

Bu nedenle Platon, ideal devlet düzeninde sanatçıların varlığından rahatsız olup onlardan kurtulmak ister. Aristo'ya göre de sanat gerçekliğin bir yansımasından ibarettir ancak böyle olması onun gereksiz olduğu anlamına gelmez. Bilakis gerçekliğin bir kopyası olan sanatla insan arınır, kötülüklerden uzaklaşır. Özetle Platon sanatı gerçeklikten uzaklaştıran, duygusal taşkınlıklarla kişileri doğru yoldan saptıran kötü bir gerçeklik kopyası olarak görürken Aristo ise sanatı olumsuz duygulardan kişileri arındıran, eğitici yönü bulunan iyi ve gerekli bir gerçeklik kopyası olarak değerlendirir.

Sanatın başlangıç noktası görüldüğü üzere gerçekliği yansıtmak üzerine olmuştur. Yüzyıllar boyu söz konusu gerçekliği yansıtmak için türlü sanat akımları üzerinden farklı yöntemler belirlenmiştir. Bu yöntemlerin belirlenmesinde, bilimsel ve tarihsel gelişmelerin ışığında gerçekliğin yeni boyutlar kazanması etkili olmuştur. Örneğin 18. yy.ın en önemli tarihî olaylarından biri Fransız Devrimi olmuştur. Bu köklü değişim, insanlarda duygusal bir hassasiyet oluşturmuştur. Böylelikle romantizm (coşumculuk) akımının zemini oluşmuştur. Yine Sanayi Devrimi gibi bilimsel ve teknolojik gelişmeler; deneyi, bilimi ve bunların doğurduğu bilgilerin öne çıkmasını sağlamıştır. Böylelikle realizm, natüralizm gibi akımların zeminleri oluşmuştur. Bütüncül bir inceleme yapıldığında 19-20. yy.a değin gerçeklik kaynağını dışarıya borçludur. Psikolojinin gelişmesiyle gerçeklik, insanlığın iç dünyasına doğru kırılma yaşamıştır.

Bununla birlikte bilim ve teknolojiye baş döndürücü gelişmeler de insanın gerçeklik karşısında nasıl konumlanması gerektiğinin ucunu açık bırakmıştır. İşte bu durum, kişilerin yaşadığı dünyaya ve topluma yabancılaşmasına neden olmuştur. Böylelikle gerçeklik bütüncül yapısını kaybetmiştir. Artık bölük pörçük ve algılaması zordur; herkesin aynı çözümlemeyi yapması mümkün değildir. Böylelikle çağdaş sanat akımları doğmuştur.

Çağdaş sanat akımlarından modernizm ve postmodernizm, geleneksel sanat ölçütlerini reddeden iki sanat akımıdır. Postmodernizm, modernizmden farklı olarak metinlerin büyüğü/oyunsu dünyasındaki gerçekliğe odaklanmıştır. Kendisine aktarılmış neden-sonuç ilişkileriyle, doğrularla, yanlışlarla; tüm bunların politik, ekonomik, siyasal eleştirileriyle ilgilenmez. Önemli olan bunların varlığıdır, altında yatan nedenleri değildir. Tüm karşıtlıkları bir arada tutar, bu karşıtlıkları değerlendirip birini ötekenden yüce ya da daha aşağılarda görmez. Böylelikle çoğulcu bir yapıya sahip olur. Aslında bir bakıma postmodernizm bundan önceki tüm sanat akımlarının oluşturduğu kalıpları yıkıp bir karmaşayla karşı karşıya kalan ve bu karmaşadan kendisine yeni bir öz çıkarmak yerine metinlerin gerçekliğine sığınan bir yapıya sahiptir. Örneğin yansıtma kuramında, özellikle Platon için, sanat kopyanın kopyasıydı, postmodernizm için sanat kurgunun kurgusu hâlini almıştır.

Üst-kurmaca (metnin kurgulanış sürecini metnin kurgusu hâline getirme), parodi, pastiş, kolaj, polisiye ögeler, tarihî olayları yeniden yorumlama ve diğer ögelerle postmodernizm; yazının/sanatın gerçekliğini oynusu, gizemli bir atmosferde işlemeye çalışan bir sanat akımıdır. Bu yönüyle modernizmden ayrılır. Modernizm de bu ögelerin çoğundan yararlanır ancak bunları işleme biçimi son derece ciddidir, postmodernizm gibi oynusu bir yapı aramaktan daha ilkelidir. Postmodernizmin tek ereği, tüm metinlerden kolaj oluşturmaktır. Böylelikle somut bir dış gerçeklikten koparak metnin/sanatın gerçekliğini tek erek hâline getirmeyi amaçlar.

Postmodernizm, geleneksel sanat yapılarını modernizm gibi kırmak ister ve aynı zamanda modernizme de karşı çıkar.

Peki, bu karşı çıkışını kuvvetlendirecek herhangi bir yeniliğe sahip midir? Ne yazık ki büyük bir yeniliğe sahip değildir. Parodi, pastiş ve diğer metinler arası ilişki yöntemlerinin postmodernizmle var olduğu söylenemez. Bunlar, modernist sanatla (yerine göre çok daha öncesinde) zaten gördüğümüz tekniklerdi. Postmodernizm, kendisinden önceki tüm sanat biçimlerini reddedip herhangi bir yenilik ortaya koymadan sanatın gerçekliğinin atmosferini değiştirerek tekrara düşmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşımla sanatçıların özgünlüklerini ortadan kaldırmaktadır. Kendisinden önceki sanatçıların üslubunu veya içeriğini farklı bir zeminde, basit tarihî kurgularda ya da polisiye içeriklerde, işlemek ve adına büyük bir övünçle postmodernizm demek kolaycılıktır. Bu durum; sanatın biricikliğini, saygınlığını bitirmektedir. Böylesi eleştirilere maruz kalan sanatçılar, postmodernizmin sözde güvenli limanlarına sığınmaktadır. Aslında çoğunun Gâlip Dede gibi "mîrî malı" çaldıklarını itiraf etmeleri daha içtendir.

Postmodernizmin en kötü sonuçlarından biri nesilleri maruz bıraktığı kültürel kıyımdır. Eleştirdikleri zihniyetler kadar köklü ve seviyeli olamadıkları için kendilerinden önceki edebî ürünleri sözde "metnin gerçekliği"ne sığınma safsatasıyla kendi düzeysizliklerine çekmektedirler. Bu durum, kuşaktan kuşağa aktarılacak kıymetli sanat ve kültür ürünlerinin temeline dinamit yerleştirmekle eş değerdir. Böylesi durumları çoğulculukla, melezlikle, üst-kurmacayla ve diğer ögelerle açıklayamayız; bu bir karmaşadır. Karmaşa ve fırtınada kökünden sökülen değerlerimizin yerine yenisini inşa edemeyiz. Postmodernizmin siyasal, kültürel, ekonomik ve politik alt yapıya da şiddetle karşı çıktığını da düşünürsek aslında çoğulculuk çatısı altında oluşacak kültürel karmaşayla medeniyetleri medeniyet olmaktan çıkararak ölümcül bir zehir olduğunu görürüz. Sanat hiçbir çağda kendisini bu denli yinelememiş; yinelerken çaptan düşmemiştir. Bu nedenle postmodernizm çığırkanlığından derhal vazgeçilmelidir. Çünkü köksüz kalmak mümkündür ancak köksüz kaldıktan sonra öksüz kalamazsınız, birileri mutlaka size sahip çıkar.

İSTANBUL'UN HİKÂYESİ

Şehrin ilk kuruluşuna dair yaygın efsane bir Megara kolonisi olarak MÖ 659 yılında kurulduğu şeklindedir. Efsaneye göre Megaralılar'ın başındaki kumandanın adı Byzas idi ve şehrin adı da buradan geliyordu. Bir başka efsaneye göre Byzantion'un kurucusu olan Byzas, Tanrı Zeus'un kızı Keroessa ile deniz tanrısı Poseidon'un oğludur. Byzas doğduğu yerde bir şehir kurmuş ve şehre kurucusuna izâfeten Byzantion adı verilmiştir.

MÖ 340'ta Makedonya Kralı II. Filip tarafından denizden ve karadan kuşatıldı, fakat müttefiklerinin yardımı sayesinde kurtuldu. Roma'nın Makedonya ve Yunanistan'da üstünlük sağlamasıyla Byzantion önce Roma'nın hâkimiyetini kabul ederek serbest şehir statüsünü sürdürmeyi başardıysa da milâttan sonra 73 yılında İmparator Vespasianus tarafından Roma topraklarına katıldı. İşte İstanbul'un Roma tarihi bu andan itibaren başlamış oldu. Fakat Roma İmparatorluğu'nda başlayan taht mücadeleleri, Septimus Severus ile rakibi İmparator Pescenius Niger arasındaki iktidar mücadelesinde Niger'i tutan Byzantion onun öldürülmesinden sonra Severus tarafından tahrip edildi. Severus şehrin sınırlarını biraz daha genişleterek yeniden imar etti ve oğlunun şerefine Augusta Antonina adını verdi.

İmparator I. Konstantinos Roma'nın iktidarını 323 yılında ele geçirdikten sonra tahtın merkezini Byzantion olarak seçti. Başşehrin inşasına 324 yılında başlandı ve Byzantion şehrinin kaderi bu saatten sonra değişmeye başladı. Konstantinos önce şehrin alanını genişletti. Yeni başşehirde muhteşem bir saray, senato binası, hipodrom, tapınak ve kiliseler yapıldı. Meydanlar imparatorluğun çeşitli yerlerinden getirilen sanat eserleriyle süslendi ve nihayet 11 Mayıs 330'da günlerce süren eğlenceler içinde şehrin resmî açılış töreni yapıldı. Yeni başşehir inşa edilirken Roma'ya benzetilerek kuruldu. Şehrin Roma'ya benzeyen ortak yönlerinden birisi Büyük Saray'ın Hipodrom'a yakınlığıydı.

İsmail Can ÖKTEM

İmparator I. Konstantin öldükten sonra büyük oğlu II. Konstantios babasının başlattığı İstanbul'u imar faaliyetine devam ederken şehir 24 Ağustos 358'de İzmit'i yerle bir eden ve etkisi Makedonya'da bile hissedilen bir depremle sallandı.

İmparator Valens, İstanbul'un su ihtiyacını karşılamak için yapımı devam eden su şebekesine Valens Su Kemerini ekledi.

395 yılı Roma İmparatorluğu için iyi hatıralar barındıran bir sene değildir. Çünkü Kuzey Hunlarının Balamir önderliğinde başlatmış olduğu Kavimler Göçü Roma İmparatorluğu'nu derinden sarsmıştı. Bu tarihten itibaren Roma doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmış; İstanbul, artık Doğu Roma İmparatorluğu'nun başşehri olmuş ve İstanbul, Doğu Roma İmparatorluğu'nun 1453 yılına kadar başşehri olarak kalmıştır.

İstanbul; Sasaniler'in, Avarlar'ın ve diğer devletlerin defalarca saldırılarına maruz kalmıştır. Fakat Doğu Roma için dönem noktası 1071 Malazgirt Savaşı olmuştur. Bu savaşın Büyük Selçuklular tarafından galibiyetle sonuçlanması Doğu Roma İmparatorluğu'nu gerileme dönemine sokmuştur. Türklerin Anadolu'daki faaliyetleri, Avrupa'da Papa önderliğinde başlayan Haçlı Seferleri ve Doğu Roma'nın merkezi otoritesinin zayıflaması gibi sebepler, Doğu Roma'ya eski günlerini aratmıştır.

Doğu Roma, tam da böyle bir dönemde iken Batılı devletler Doğu Roma'ya saldırmak için bekledikleri fırsatı IV. Haçlı Seferi'nde yakaladı. Amcası III. Aleksios Angelos'a karşı Bizans tahtını yeniden ele geçirmek isteyen Aleksios'un yardım çağrısı üzerine Boniface de Montferrat kumandasındaki Haçlı donanması 24 Haziran 1203 yılında İstanbul'a geldi.

Galata'nın alınmasından sonra Haliç'e girişi kapatan zinciri parçalayıp gemilerini Haliç'e sokan Haçlılar 17 Temmuz günü şehre girdiler ve II. İsaakios'u bu defa oğlu Aleksios ile birlikte tahta çıkardılar. Ancak yeni hükümdarlar vaadlerini yerine getiremeyince Haçlılar ile ilişkiler gerginleşti. Bu arada İstanbul içinde dolaşan Haçlılar halkı son derece öfkelenmekteydi. Haçlılar'ın 17 Temmuz ve 18 Ağustos'ta çıkardıkları yangınlar şehrin büyük bir bölümünü kül etti. Bunlara karşı duyulan öfke ve nefret ocak ayında bir ayaklanmaya dönüştü. Halk Haçlılarla iş birliği yapan hükümdarlarını öldürdü. Bunun üzerine Haçlılar şehri 13 Nisan 1204 tarihinde zapt ettiler. İstanbul, Büyük Saray'a gelip yerleşen Venedik doçu Enrico Dandolo ve Haçlı kontlarının izniyle günlerce yağmalanıp tahrip edildi ve 57 yıl sürecek Latin İmparatorluğu kurulmuş oldu.

57 yıl süren mücadeleden sonra 25 Temmuz 1261'de Haliç kıyısındaki Latin mahallesini yakan İznik birlikleri şehirdeki Batı hâkimiyetine son vermeyi başardı. Bizans'ın son hânedanının kurucusu olan VIII. Mikhail Palaiologos 15 Ağustos'ta Ayasofya'da taç giyerek imparator ilân edildi.

XIV. yüzyıl başlarına geldiğimizde küçük bir beylik olarak Bizans sınır boylarında (Sakarya Nehri Irmağı hattında) kurulan Osmanlı Devleti'nin İstanbul'a ilgisi kuruluş devrinin ilk yıllarında başladı.

Osmanlıların ilk ciddi muhasara teşebbüsü Yıldırım Bayezid tarafından yapıldı. Bir süredir sıkı bir şekilde abluka altına alınmış olan şehir 1395'te kuşatıldı. Abluka döneminde zaman zaman askerî faaliyete girilmişse de çeşitli dış tehditler fethi engellemiş, 1400 yılı baharında başlayan ve giderek şiddetlenen muhasara da Timur'un Anadolu'ya girmesi üzerine sona ermişti. Fakat Fetret Devri'nde (1402-1411) Musa Çelebi tarafından İstanbul bir kez daha kuşatıldı.

II. Murad'ın 15 Haziran 1422'deki muhasara teşebbüsü ise bir bakıma amcası Düzmece Mustafa Çelebi isyanıyla ilgiliydi.

II. Murad tahta çıkışını sağlamak için imparatorla anlaşma yaptı Buna göre Murad Edirne'de kendisinin halefi olacak; oğlu Mustafa Anadolu'da kalacak; iki küçük oğlu Yusuf ve Mahmud, II. Manuel'in yanında rehine olarak İstanbul'a gönderilecek ve buna karşılık imparator da Mustafa'yı serbest bırakmayacaktı. İmparator bu iki Osmanlı şehzadesinin muhafazası için yıllık bir para alacaktı. Fakat İmparator, anlaşmaya uymayarak Mustafa'yı serbest bıraktı.

II. Mehmed ikinci defa tahta geçtiğinde tek hedefi artık iyice gücünü kaybetmiş olan Doğu Roma'nın başşehri oldu. Çünkü böyle bir fethi, devletin geleceğinin teminatı ve kurmak istediği cihanşümül siyasetin dayanağı olarak görüyordu. Devletin imparatorluk sürecine girebilmesi kati şekilde İstanbul'un fethine bağlıydı.

İstanbul'un kuşatma hazırlıkları oldukça uzun sürdü. Öncelikle böyle bir harekâtı kolaylaştıracak ve Boğaz'ı kontrol altında tutacak olan bir hisar daha yapılması planlandı. Anadolu yakasındaki hisarı Yıldırım Bayezid inşa ettirmiş olup, 1452 Nisanında Rumeli yakasında Boğaz'ın en dar yerinde yeni bir hisarın inşasına başlandı.

Bu faaliyetler dolayısıyla Doğu Roma İmparatoru Konstantinos Palaiologos şehrin ciddi bir tehdit altında bulunduğunu anlamış, Boğaz'dan geçmeye çalışan iki Venedik gemisinin tutulması ve diğerlerinin engellenmesi de Avrupa'da II. Mehmed'in niyetinin kesin biçimde anlaşılmasına yol açmıştı. Venedikliler Osmanlı limanlarında ticaret yapmaktaydılar, ayrıca Bizans imparatoru da onlarla yaptığı ticarî anlaşmaları yenilemişti. Fakat sayıca az da olsa bazı Venedikliler İstanbul'un Türkler'in eline geçmesinde ticarî menfaat görmekteydiler.

Fakat II. Mehmed'in tahtının en büyük muhalefeti Veziriazam Çandarlı Halil Paşa idi. II. Mehmed'in vaktiyle tahttan indirilmesinde oynadığı rolden ötürü iyi hisler beslemediği Vezîriâzam Çandarlı Halil Paşa ise yeniçerilere dayanan iktidarının verdiği güçle Bizans'a karşı dostluk siyaseti izlenmesi gerektiğini savunuyordu. İstanbul'un kuşatma hazırlıklarının askerî cephesini II. Mehmed ve yakın adamları olan Şehabeddin, Saruca ve Zağanos paşalar ekibi yürütmekteydi.

II. Mehmed'in bizzat planladığı kuşatma yeni bir teknik anlayış çerçevesinde gerçekleşti. Onun kuşatma taktikleriyle ilgili kitaplar okuduğu ve planlar üzerinde çalıştığı rivayet edilir. II. Mehmed'in bu durumu tahmin ettiği ve planlarını da ona göre yaptığı anlaşılmaktadır. Çünkü Avrupa'dan gelebilecek askerî ve maddî yardımlara gereken zamanı kazandıracağı hesaplanmış, bir an önce şehrin ele geçirilmesi hedeflenmişti. Öte yandan kılıç gücüyle alınan bir şehrin statüsünün İslami geleneğe göre farklı olduğu ve padişaha tam tasarruf hakkı doğduğu da düşünülmüştü. Nitekim kaynaklarda İstanbul'un fethinin gaza geleneğinin bir tezahürü olduğu, buranın memleketin ortasında oluşu yüzünden devletin istikbali için mutlaka alınmasının gerektiği fikrinde olan II. Mehmed'in kılıç yoluyla kazanılan başarının bütün İslâm dünyası ve tebaası nazarında kendisine daha fazla şan ve şöhret kazandıracağını hesaba kattığı ima edilmektedir.

Doğu Roma İmparatorluğu ise kendi hâlinde hazırlıklara başlamış, 2 Nisan günü Venedikli Bartolomeo Soligo Haliç'e zincir gererek girişi kapattı.

Osmanlı ordularının öncüleri 2 Nisan'da surlar önünde göründü ve bunlarla Doğu Roma İmparatorluğu arasında küçük çaplı bir savaş meydana geldi. Ancak bunları büyük bir Osmanlı ordusunun takip etmekte olduğunu gören Doğu Roma askerleri derhal geri çekilerek şehrin kapılarını kapattılar, hendekler üzerindeki köprüleri yıktılar ve savunma hazırlıklarına son şekli verdiler.

6 Nisan'da II. Mehmed İslami geleneklere uygun şekilde imparatorun şehrin teslimini istediye de bu teklif kabul edilmedi. Aslında bunun bir formaliteden ibaret olduğu her iki tarafça da biliniyordu.

20 Nisan'da ise İstanbul'a iâşe ve yardım getiren üç Ceneviz gemisi, Çanakkale Boğazı girişinde yanlarına katılan bir Doğu nakliye gemisiyle birlikte İstanbul önlerinde gözüktü. Osmanlı donanması bunları durdurmak üzere harekete geçti ve Yenikapı önlerinde karşıladı. Şiddetli lodos kürekli Osmanlı gemilerinin manevra yapmasını önlüyordu. Yüksek bordolu Ceneviz gemileri kolaylıkla kuşatmayı yarıp Haliç'e girmeyi başardı.

Bu başarısızlık kuşatmayı sürdüren ordunun da mâneviyatını kırdı. Doğu Roma açısından ise devlete adeta can vermişti.

21 Nisan'ı 22 Nisan'a bağlayan gece muhtemelen önceden çekilerek sıra sıra hazırlanan gemiler birbiri peşi sıra Haliç'e indirildi. İrili ufaklı altmış yetmiş kadar geminin Haliç'te ansızın görülmesi önceki başarısızlıkları örttüğü gibi askerın mâneviyatı üzerinde de etkili oldu, buna karşılık Bizans'ta büyük bir şaşkınlık ve hayal kırıklığına yol açtı. Hatta İtalyan gemicilerin bu durumdan korktuğu da o dönemki tarihçiler tarafından da doğrulanmaktadır. İbre bu saatten sonra Osmanlı Devleti'nin lehine dönmüştü. Daha sonraki günlerde top atışları bütün şiddetiyle sürdürüldü. Özellikle şehir içine düşen güller ve çıkan ses şehirdeki korku ve panik havasını artırıyordu.

23 Mayıs'ta II. Mehmed, İsfendiyar oğlu İsmâil Bey'i Bizans'a elçi olarak gönderip şehrin teslim edilmesini, halkın canına ve malına dokunulmayacağını, imparatora da Mora despotluğunun verileceğini, isteyenlerin arzu ettikleri yere gitmelerine müsaade edileceğini bildirmişse de teklif kabul görmedi.

Bundan sonraki iki üç gün boyunca son bir genel hücum için büyük hazırlıklar yapıldı. Bizans'ın düşüşü ile neticelenen son saldırı 29 Mayıs Salı günü sabaha karşı gerçekleşti. Bu hücum bir yerden değil bütün cephelerden birden başlatılmıştı. Fakat burada bir noktaya değinmek istiyorum. Batılı tarihçi ve edebiyatçılara göre; Türk askerleri Edirnekapı ile Eğrikapı arasındaki Kerkoporta'nın (Cambazhane) unutkanlık eseri açık kaldığını fark etmiş ve şehre bu küçük kapıdan girmiştir. Bu bilgi yalnızca fethin olduğu sırada Midilli'de bulunan ve şehri bizzat görmeyen Bizans tarihçisi Dukas'ın kayıtlarında geçer. Dönemin diğer Latin, Bizans ve yerli Türk kaynaklarında bu iddiayı destekleyen hiçbir veri bulunmaz. Muhtemel; bu küçük rastlantı ve açık kapı söylentisi, fethin şokunu atlatamayan Batı dünyası tarafından şehrin Türklerin eline geçişini küçümsemek amacıyla sonradan üretilmiştir.

Şehrin düşüşü tesadüfi bir kapı unutkanlığıyla değil, Osmanlı ordusunun Topkapı bölgesinden verdiği büyük mücadele ve açılan gediklerden kararlı bir şekilde içeri girmesiyle gerçekleşmiştir.

Şehrin kılıç gücüyle fethedilmesi İslami teamüle göre yağmaya açık hale gelmesi demektir ve askerlerin üç gün yağma hakkı bulunuyordu. Şehrin içlerine doğru hemen hemen her taraftan akan Osmanlı askerleri birçok esir alarak Aksaray'da birleştiler ve Ayasofya'ya doğru ilerlediler. Bu arada şehirdeki yerli halkın bir kısmı ve İtalyanlar, Haliç'teki gemilere ulaşarak Marmara'ya açılmayı başardılar. Venedik gemileri, birkaç Ceneviz savaş gemisi ve dört beş kadar da Bizans kalyonu, Osmanlı donanmasındaki askerlerin karaya çıkmasını fırsat bilerek zinciri kaldırıp kaçtılar.

Osmanlı donanması daha sonra Haliç'e girecek ve ancak öğleye doğru limanı kontrol altına alabilecektir. Şehre giren Osmanlı kuvvetleri bazı yapıları tahrip ederek yağmaya daldırsa da akşama doğru her şey yatıştı. Artık Fatih unvanına hak kazanan II. Mehmed'in şehre girişiyle ordu disiplin altına alındı.

30 Mayıs'ta törenle şehre giren Fatih Sultan Mehmed binaların durumunu inceleyip limanı gezdi, ardından Ayasofya'ya gitti ve kiliseyi şehrin câmi-i kebirî olarak ilân ettiği gibi bundan sonra tahtım İstanbul'dur diyerek İstanbul'u devletin merkezi yaptı. 13 asır Doğu Roma İmparatorluğu merkezi olan Konstantinopolis böylece gelecek beş yüzyılda Osmanlı Devleti'nin payitahtı olacaktır.

BAHÂEDDİN ŞÂKİR

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan siyasi, askerî ve toplumsal gelişmeler, devletin kaderini belirleyen birçok önemli şahsiyetin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu şahsiyetlerden biri de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen isimleri arasında yer alan Bahâeddin Şâkir'dir. 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı siyasi krizler, milliyetçi hareketlerin yükselişi ve büyük devletlerin müdahaleleri, dönemin aydınlarını farklı çözüm yolları aramaya yöneltmiştir. Bahâeddin Şâkir de bu süreçte yalnızca bir hekim olarak değil, aynı zamanda siyasi bir örgütleyici ve fikir adamı olarak dikkat çekmiştir. Onun siyasi faaliyetleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin örgütlenmesinde oynadığı rol ve Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki etkisi, Osmanlı tarihinin en tartışmalı konularından biri olmaya devam etmektedir.

1874 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Bahâeddin Şâkir, eğitim hayatını Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de tamamlayarak doktor unvanı almıştır. Tıbbiye yıllarında dönemin siyasal atmosferinden etkilenmiş ve özellikle II. Abdülhamid yönetimine karşı gelişen muhalif hareketlerle ilgilenmeye başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı aydınları arasında anayasal yönetime dönüş, meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi ve devletin modernleştirilmesi gibi fikirler yaygınlaşmaktaydı. Bahâeddin Şâkir de bu düşünceleri benimseyerek muhalif çevrelerle yakın ilişkiler kurmuştur.

II. Abdülhamid yönetiminin baskıcı politikaları nedeniyle birçok muhalif aydın gibi yurt dışına çıkan Bahâeddin Şâkir, özellikle Paris'te faaliyet gösteren Jön Türk hareketi içerisinde etkin bir konuma yükselmiştir.

Umut Kaan KİLİM

Burada İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin örgütlenme çalışmalarında önemli görevler üstlenmiş, cemiyetin yayın faaliyetlerine katkıda bulunmuş ve Avrupa'daki Osmanlı muhaliflerini ortak bir siyasi hedef etrafında toplamaya çalışmıştır. Onun teşkilatçılık yeteneği, kısa sürede cemiyet içerisinde öne çıkmasını sağlamıştır.

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti Osmanlı siyasetinde belirleyici bir güç hâline gelmiştir. Bahâeddin Şâkir, bu dönemde cemiyetin merkez kadrolarında yer almış ve özellikle örgütsel yapılanmanın güçlendirilmesinde etkili olmuştur. İttihat ve Terakki'nin yalnızca bir siyasi hareket değil, aynı zamanda geniş bir teşkilat ağına sahip bir yapı hâline gelmesinde önemli katkılar sunmuştur. Balkanlar'dan Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada cemiyetin faaliyetlerini koordine eden isimlerden biri olarak görülmüştür.

1913 Babıâli Baskını sonrasında İttihat ve Terakki'nin devlet yönetimindeki etkisi daha da artmış, Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa'nın ön plana çıktığı yeni yönetim anlayışında Bahâeddin Şâkir de etkili isimlerden biri olmuştur. Her ne kadar resmî devlet görevlerinde diğer liderler kadar görünür olmasa da parti içindeki nüfuzu ve karar alma süreçlerindeki etkisi oldukça yüksektir. Özellikle Teşkilat-ı Mahsusa ile olan ilişkileri ve savaş dönemindeki faaliyetleri nedeniyle dönemin önemli aktörlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Birinci Dünya Savaşı yılları, Bahâeddin Şâkir'in siyasi kariyerinin en yoğun ve en tartışmalı dönemini oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin savaş şartları altında karşı karşıya kaldığı güvenlik sorunları, etnik çatışmalar ve dış müdahaleler, devlet yönetimini sert tedbirler almaya yöneltmiştir. Bu süreçte Bahâeddin Şâkir'in özellikle doğu vilayetlerindeki gelişmeler ve güvenlik politikalarıyla ilgili faaliyetleri tarihçiler arasında farklı değerlendirmelere konu olmuştur.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ideolojik yapısı içerisinde Türkçülük, merkezîyetçilik ve devletin bütünlüğünü koruma düşünceleri önemli yer tutuyordu. Bahâeddin Şâkir de bu anlayışın güçlü savunucularından biri olarak görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısının çözülme sürecine girdiği bir dönemde, devletin varlığını sürdürebilmesi için güçlü bir merkezî otoriteye ihtiyaç duyulduğunu savunmuştur. Onun siyasi görüşleri, dönemin milliyetçilik akımlarının ve uluslararası gelişmelerinin etkisi altında şekillenmiştir.

1918 yılında Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik ayrılması ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanması sonrasında İttihat ve Terakki liderleri hakkında soruşturmalar başlatılmıştır. Bu gelişmeler üzerine Bahâeddin Şâkir de diğer bazı İttihatçı liderlerle birlikte yurt dışına çıkmıştır. Almanya'da yaşamaya başlayan Şâkir, burada siyasi faaliyetlerini sürdürmeye çalışmış ancak savaş sonrasında değişen uluslararası dengeler nedeniyle eski etkisini koruyamamıştır.

Bahâeddin Şâkir'in hayatının son dönemi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan siyasi hesaplaşmaların gölgesinde geçmiştir. 1922 yılında Berlin'de Talat Paşa'nın yakın çevresinden bazı isimlerle birlikte suikasta uğrayarak hayatını kaybetmiştir. Ölümü, yalnızca bir siyasi figürün hayatının sona ermesi değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin son dönemine damga vuran İttihatçı kuşağın tasfiye sürecinin de önemli bir halkası olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak Bahâeddin Şâkir, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında etkili olmuş önemli siyasi aktörlerden biridir. Hekimlik mesleğinden gelen eğitilmiş kimliğini siyasi mücadeleyle birleştirmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin örgütlenmesinde ve faaliyetlerinde belirleyici roller üstlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki gelişmeler nedeniyle tarih yazımında tartışmalı bir konuma sahip olsa da Osmanlı Devleti'nin son dönem siyasi tarihini anlamak için incelenmesi gereken temel şahsiyetlerden biri olduğu açıktır. Onun hayatı, imparatorluğun çözülme sürecinde ortaya çıkan fikir hareketlerini, siyasi mücadeleleri ve devletin varlığını koruma çabalarını anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

KRİPTOLOJİ: GİZLİ YAZIDAN GÜVENLİ İLETİŞİME

Kriptoloji, en kısa tanımıyla şifre bilimidir. Haberleşme ve iletişim sırasında bilgilerin yetkisiz kişiler tarafından okunmasını engellemek için yöntemler geliştiren bir bilim dalıdır. İnsanlık tarihi boyunca devletler, ordular, bilim insanları ve bireyler; önemli bilgileri korumak, gizlemek ve güvenli biçimde aktarmak için farklı şifreleme tekniklerinden yararlanmışlardır. Günümüzde kriptoloji yalnızca gizli mesajlar yazmakla sınırlı değildir; internet bankacılığı, dijital imzalar, e-posta güvenliği, mesajlaşma uygulamaları ve güvenli web siteleri gibi pek çok alanda hayatımızın merkezinde yer alır.

Kriptografi ve Kriptanaliz

Kriptoloji iki temel alandan oluşur: *kriptografi* ve *kriptanaliz*. Kriptografi, bilgiyi okunamaz hâle getirme, yani şifreleme süreciyle ilgilenir. Kriptanaliz ise şifrelenmiş bilgiyi çözmeye, analiz etmeye veya kullanılan yöntemin zayıf yönlerini ortaya çıkarmaya çalışır. Bu yönüyle kriptoloji, hem şifre oluşturmayı hem de şifre çözmeyi kapsayan geniş bir alandır.

Kriptografi kelimesi, Yunanca "gizli" anlamına gelen *kryptos* ve "yazı" anlamına gelen *graphein* sözcüklerinden türemiştir. Türkçede "gizli yazı" ya da "şifreli yazım" şeklinde açıklanabilir.

Kriptolojinin tarihi oldukça eskiye dayanır. Bilinen erken örneklerden biri, yaklaşık 4000 yıl önce Antik Mısır'da görülür. Bir kâtibin, efendisinin hayatını anlatırken alışılmadık dışında bazı hiyeroglifler kullandığı bilinmektedir. Bu örnek, modern anlamda gelişmiş bir şifreleme yöntemi olmasa da bilgiyi farklı ve gizli bir biçimde aktarma çabasının erken işaretlerinden biri kabul edilir.

İlk dönemlerde kriptografi daha çok basit gizleme yöntemleriyle sınırlıydı ve farklı uygarlıklarda birbirinden bağımsız biçimde kullanıldı ancak sistemli bir bilim hâline gelmesi uzun zaman aldı. Özellikle askerî haberleşmede gizlilik ihtiyacının artması, şifreleme yöntemlerinin gelişmesini hızlandırdı. Spartanların kullandığı **Scytale** yöntemi, bu alandaki erken askerî uygulamalardan biri olarak öne çıkar.

Roma döneminde Julius Caesar ile özdeşleşen **Caesar (Sezar) şifresi**, harfleri belirli bir sayı kadar kaydırma mantığına dayanıyordu. Basit olmasına rağmen şifreleme tarihinin en bilinen örneklerinden biri hâline geldi.

9. yüzyılda yaşamış olan **El-Kindi**, kriptoloji tarihinde önemli bir dönüm noktası kabul edilir. Harflerin metinlerde farklı sıklıklarda kullanıldığını fark ederek **frekans analizi** yöntemini geliştirmiştir. Bu yöntem, özellikle tek alfabeli yerine koyma şifrelerinin çözülmesinde büyük önem taşımıştır. Böylece kriptoloji yalnızca gizli yazı yazma sanatı olmaktan çıkmış; analiz ve matematik temelli bir bilim alanına dönüşmeye başlamıştır.

M.Niyazi ALPAY

Tarihten Günümüze Şifreleme Yöntemleri

Tarihten günümüze kadar şifreleme yöntemleri büyük bir değişim geçirmiştir. Başlangıçta semboller, deri şeritler ve harf kaydırmaları kullanılırken; zamanla mekanik makineler, matematiksel algoritmalar ve bilgisayar tabanlı güvenlik sistemleri ortaya çıkmıştır.

Dönem/Yıl	Yöntem	Kısa Açıklama
MÖ 5. yüzyıl	Scytale	Spartalıların kullandığı, çubuğa sarılan deri şeritlerle çalışan erken dönem askerî şifreleme yöntemidir.
MÖ 1. yüzyıl	Caesar Şifresi	Harflerin alfabede belirli sayıda kaydırılmasıyla oluşturulan basit ama tarihsel açıdan önemli bir şifredir.
9. yüzyıl	Frekans Analizi	Harflerin kullanım sıklığına bakarak şifreli metinleri çözmeye yarayan ilk sistemli kriptanaliz yöntemlerindendir.
16. yüzyıl	Vigenère Şifresi	Anahtar kelimeye bağlı olarak değişen harf kaydırmaları kullanan klasik ve daha güçlü bir şifreleme yöntemidir.
1918	One-Time Pad	Tamamen rastgele ve tek kullanımlık anahtar kullanıldığında teorik olarak kırılmaz kabul edilen bir yöntemdir.
20. yüzyıl başı	Enigma Makinesi	II. Dünya Savaşı döneminde kullanılan, rotorlarla çalışan karmaşık elektromekanik şifreleme sistemidir.
1970'ler	DES	Bilgisayar çağında yaygınlaşan ilk modern simetrik şifreleme standartlarından biridir.
1977	RSA	Açık anahtarlı kriptografinin en bilinen örneklerinden biri olup dijital imza ve güvenli veri aktarımında kullanılmıştır.
2001	AES	Günümüzde hâlâ yaygın olarak kullanılan güçlü ve modern simetrik şifreleme standardıdır.
2020'ler	Post-Kuantum Kriptografi	Kuantum bilgisayarların oluşturabileceği tehditlere karşı geliştirilen yeni nesil kriptografi alanıdır.

Sezar Şifrelemesine Bir Örnek

Sezar şifrelemesi, harflerin alfabede belirli sayıda kaydırılmasıyla yapılır. En bilinen örnekte kaydırma miktarı **3**'tür.

Türkçeye özgü karakterleri (Ç, Ğ, İ, Ö, Ş, Ü) sadeleştirip 23 harflik bir alfabe üzerinden düşünelim:

Alfabe:

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V Y Z

3 harf kaydırılmış hâli:

D E F G H I J K L M N O P R S T U V Y Z A B C

Buna göre tam harf karşılıkları şöyledir:

Normal	Şifreli		Normal	Şifreli
A	D		N	R
B	E		O	S
C	F		P	T
D	G		R	U
E	H		S	V
F	I		T	Y
G	J		U	Z
H	K		V	A
I	L		Y	B
J	M		Z	C
K	N			
L	O			
M	P			

Basit Örnekler

Normal Metin	Sezar Şifresi
A	D
BABA	EDED
KALEM	NDOHP
ROMA	USPD
SEZAR	VHCDU
GIZLI	JLCOL

Cümle Örneği

Normal metin:

BUGUN TOPLANTI VAR

3 harf kaydırılmış şifreli hâli:

EZJZR YSTODRYL ADU

Burada her harf, 23 harflik alfabede 3 adım ileri kaydırılmıştır. Küçük bir tarihsel not: klasik Sezar şifresinin kullanıldığı Latin alfabesi de o dönemde 23 harften oluşuyordu (J, U ve W henüz ayrı harfler değildi). Bizim Türkçe için seçtiğimiz sadeleştirilmiş alfabe de tesadüfen aynı uzunlukta olduğundan, örnekler tarihsel mantığa oldukça yakın çalışmaktadır.

Günümüzde Çokça Duyduğumuz “Uçtan Uca Şifreleme” Nedir?

Kullanmakta olduğunuz WhatsApp, Telegram ya da Signal gibi anlık mesajlaşma uygulamalarında bu bilgiyle karşılaşmışsınızdır. Bu şifreleme yöntemi açık anahtar ve gizli anahtar ile yapılmaktadır ve RSA mantığına çok benzemektedir. Bu yöntemde açık anahtarla şifrelenen bilgi gizli anahtarla açılabilir; ya da tam tersine, gizli anahtarla şifrelenen bilgi açık anahtarla açılabilir. Bunun için önce gizli anahtar üretilir, ardından o gizli anahtardan açık anahtar türetilir.

Bir örnekle durumu daha anlaşılır bir hâle getirmek gerekirse; WhatsApp uygulamasını açtığınızda size özel bir gizli anahtar ve bir açık anahtar üretilir. WhatsApp sunucuları açık anahtarınızı alır ve mesajlaşma esnasında konuşmakta olduğunuz kişiye iletir; aynı şekilde o kişinin açık anahtarını da size gönderir.

Ben Anıl Kara'ya mesaj gönderirken mesaj, benim telefonumda Anıl'ın açık anahtarıyla şifrelenir ve öyle iletilir. Bu mesaj WhatsApp sunucularında açılmaz; sunucuyu yöneten kişi de gizli anahtara sahip olmadığı için mesajı okuyamaz. Aynı şekilde Anıl bana mesaj gönderirken benim açık anahtarım ile şifreler; mesaj bana ulaştığında ise yalnızca benim gizli anahtarım ile çözülerek WhatsApp'ımda okunabilir hâle gelir.

Onlarca yıllık algoritmaların ve karmaşık matematiğin ürünü olan tüm bu sistemler, kriptolojiyi bugün hepimizin gündelik hayatının görünmez ama vazgeçilmez bir parçası hâline getirmiştir.

Ben bu kadar teknik bir alana nasıl ilgi duymaya başladım?

Kriptolojiye duyduğum ilgi, akademik bir merakla değil; lise yıllarında okuduğum iki romanla başladı. Dan Brown'ın *Dijital Kale* (Digital Fortress) ve *Da Vinci Şifresi* (The Da Vinci Code) kitapları, o güne kadar yalnızca matematiksel ve teknik bir konu sandığım şifrelemenin aslında ne kadar heyecan verici ve insani bir hikâye taşıdığını bana gösterdi.

Dijital Kale, kurgusunu büyük ölçüde kriptografi ve istihbarat dünyası üzerine kuruyordu. Romanda, ABD'nin sinyal istihbaratı kurumu NSA'nin elindeki devasa bir şifre kırma bilgisayarı ve “kırılamaz” olduğu iddia edilen bir şifreleme algoritması ekseninde; gizlilik ile devlet gözetimi arasındaki gerilim işleniyordu. Kaba kuvvet (brute-force) saldırıları, anahtar uzunluğunun önemi ve bir şifrenin gerçekten kırılmaz olup olamayacağı gibi sorular, bir ders kitabından çok daha akılda kalıcı bir biçimde karşıma çıkmıştı. (Roman bir kurgu eseridir ve teknik ayrıntıları zaman zaman gerçeği zorlar; ancak merak uyandırma konusunda son derece başarılıdır.)

Da Vinci Şifresi ise klasik kriptografiyi doğrudan olay örgüsünün merkezine yerleştiriyordu. Kitapta karşımıza çıkan anagramlar, Fibonacci dizisiyle çizilen sayısal ipuçları, harf kadranlarından oluşan taşınabilir bir kasa olan *cryptex* ve özellikle eski bir İbrani yerine koyma şifresi olan **Atbaş (Atbash) şifresi**; bu yazının başında anlattığım Sezar şifresiyle aynı mantıksal aileye aittir: Harfleri belirli bir kurala göre başka harflerle değiştirmek... Romanı okurken, binlerce yıllık bir tekniğin hâlâ ne kadar canlı ve merak uyandırıcı olabileceğini fark ettim.

Bu iki kitap bana kriptolojinin yalnızca bilgisayarların ve matematikçilerin alanı olmadığını; tarih, dil, sanat ve insan merakının keşiştiği bir alan olduğunu gösterdi. Bugün bu konuya duyduğum ilginin temelinde, hâlâ o lise döneminde sayfaları çevirirken hissettiğim “acaba ben de çözebilir miyim?” duygusu yatıyor.

Edebiyatın şifrelere ilgisi elbette Dan Brown ile sınırlı değildir. Edgar Allan Poe'nun “Altın Böcek” (The Gold-Bug) öyküsündeki frekans analizine dayalı çözümlenmeden, Arthur Conan Doyle'un Sherlock Holmes hikâyelerindeki “Dans Eden Adamlar” (The Dancing Men) şifresine kadar pek çok eser, kriptanalizi bir gizem unsuru olarak kullanmıştır. Bu eserleri, yazının başında değindiğimiz El-Kindi'nin frekans analizi gibi gerçek yöntemlerin kurgu dünyasındaki yankıları olarak okumak mümkündür.

ÜçYediDokuz

HÜRRİYET · ADALET · EŞİTLİK · KARDEŞLİK

YENİ NESİL ANALİZ | HAFTALIK GÜNDEM

Bilgi, Yorum, Perspektif... Hepsi Tek Kanalda!

HEMEN ABONE OL!

Youtube@Ücyedidokuz

BİRLİK VE İLERLEME
DÜŞÜNCE DERNEĞİ

BİRDER
AKADEMİ